
Падзея

80 год журналісцкай адукацыі ў Беларусі. Патэнцыял традыцый, асоб, інавацый

В. П. Вараб'ёў,
прафесар кафедры медыялогіі
факультэта журналістыкі,
кандыдат філалагічных навук, дацэнт,
Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

Артыкул прысвечаны 80-гадоваму юбілею факультэта журналістыкі БДУ. Разгледжаны працэс усталявання вучэбна-даследчых традыцый калектыву, роля асобы выкладчыка ў жыцці адукацыйнага цэнтра, акрэслены інавацыйны патэнцыял журфакаўскай вышэйшай школы.

Калектывізм. Руплівасць. Адказнасць. Такую традыцыю заклалі ў аснову журфака яго ўвешнія дэканы пасля ўзнаўлення ў 1968 г. функцыянавання самастойнай акадэмічнай структуры ў БДУ. Галоўным архітэктарам і будаўніком стаў ініцыятар самастойнасці журфака Р. В. Булацкі (1968–1981). У артыкуле «Кузьня журналісцкіх кадраў Беларусі» ён падводзіць вынікі: «Журналіст – гэта перш за ўсё актыўны баец... Іменна такіх журналістаў імкнецца рыхтаваць калектыву (выдзелена намі. – В. В.) супрацоўнікаў факультэта» [1]. Рыгор Васільевіч камплектаваў, падбіраў і расціў калектыву сістэмна і прадбачліва: па яго ініцыятыве на факультэце пачалі працаваць вядомыя журналісты-практыкі М. Е. Дастанка, Я. Р. Радкевіч, М. Я. Цікоцкі, Б. В. Стральцоў. Яны ўзначалілі чатыры кафедры і стварылі цэнтр падрыхтоўкі і выхавання журналісцкіх кадраў.

Дэкан П. І. Ткачоў (1981–1986) унёс у факультэцкае жыццё змястоўную спецыфіку творчай запатрабаванасці і штодзённай вытворчай мабільнасці. У артыкуле «Учора, сёння, заўтра» ён заўважае: «Пры вырашэнні праблемы творчасці журналістаў мы вылучаем некалькі аспектаў: *творчая асоба, творчыя здольнасці, творчы клімат і сам працэс творчасці...* (выдзелена намі. – В. В.)» [2].

Дэкан А. Г. Слука (1986–1996) сваёй невычэрпнай энергіяй і камсамольскім агенчыкам натхняў калектыву на панарамныя працоўныя і гістарычныя захады. У артыкуле «Творчая лабараторыя» ён слухна адзначае: «У пачатку 90-х гадоў ва ўмовах выхаду Беларусі на самастойны шлях развіцця пачаўся сучасны этап журналісцкай адукацыі ва ўніверсітэце. У 1988 г. створана навукова-даследчая лабараторыя, у 1991 г. – спецыялізаваны савет па абароне кандыдацкіх дысертацый. У 1992 г. распрацаваны новы вучэбны план...» [3].

Калектывізм у абмеркаванні і вырашэнні надзённых праблем вучэбна-выхаваўчай працы і прынцыповая адказнасць за лёс факультэта і яго выхаванцаў былі нарошчаны і ў 1997–2005 гг. з удзелам аўтара гэтых радкоў. За гэты час абноўленая і энергічная каманда журфака прадоўжыла памнажаць традыцыі таварыскасці, натхнёнасці, сумеснай творчай самаадданасці. І вынікі плённай руплівасці не прымусілі доўга чакаць. За год да 55-гадовага юбілею журфака нарэшце ўдалося «прабіць» уладныя калідоры для выдзялення пляцоўкі пад будаўніцтва будучага Дома журфака. Арганізаваныя дэканам у 1998 г. тэхніка-эканамічныя абгрунтаванні і грамадская экспертыза патрэб журналісцкай адукацыі ў краіне дазволілі перадаць на баланс, а затым спраектаваць і пачаць рэканструкцыю вучэбна-даследчага корпуса, прыступіць да будаўніцтва новага тэлецэнтра, бібліятэкі і аўдыторый у комплексе БДУ на вуліцы Кальварыйскай. Намеснікі дэкана А. А. Рудэнка, Я. І. Дзмітрыеў, У. І. Ладуцька, С. І. Кавалёва шчыравалі над праектамі памяшканняў кафедраў, вучэбных кабінетаў, тэхналагічнага абсталявання. А дзве тысячы студэнтаў, што навучаліся на паўтысячы «квадратаў» на вуліцах Маскоўскай і Мяснікова, правялі больш за сотню суботнікаў на будаўніцтве журналісцкага дома. Працэс уладкавання ўтульнага і функцыянальнага «сямейнага гнязда» для журфакаўскага

жыцця, на жаль, зацягнуўся на гады. Гэты перыяд значна амаладзіў калектыў, згуртаваў і натхніў на новыя пачынанні і назапашванне спадчыны журфака [4].

Ключавым фактарам і каталізатарам самаўдасканалення журфака стала адкрыццё пяці новых кафедраў: у 1998 г. – сацыялогіі журналістыкі, перыядычнага друку, літаратурна-мастацкай крытыкі, у 1999 – тэхналогій камунікацыі і англійскай мовы і моўнай камунікацыі.

Дзейным сродкам згуртавання педагагічнага калектыву і рацыянальнай «прышчэпкай» ад спарадычных праяў «хутарскіх амбіцый» у інтэлігентным асяродку стала ўкараненне пяці новых разгалінаваных спецыяльнасцей – «Інфармацыя і камунікацыя», «Аўдыёвізуальная журналістыка», «Друкаваныя СМІ», «Літаратурная работа», «Міжнародная журналістыка». Павышэнню эфектыўнасці тэхналагічнай і метадычнай дзейнасці калектыву спрыяў створаны «з нуля» вучэбны цэнтр камунікацыйных тэхналогій. Упершыню былі падрыхтаваны беларускія адукацыйныя стандарты, вучэбныя планы і праграмы для двухузроўневай падрыхтоўкі профільных кадраў. За журфакам удалося замацаваць права творчага адбору абітурыентаў, была закладзена аснова сістэмнай мадэлі павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі супрацоўнікаў інфармацыйнай галіны. Журфак першым у рэспубліцы распрацаваў і ўкараніў рэйтынгавую сістэму бягучай паспяховасці студэнтаў.

Спадкаемцы атрымалі ад пакалення выкладчыкаў пачатку ХХІ ст. шмат доўгатэрміновых напрацовак і пачынанняў. Суцэльнае рэфармаванне журналісцкай адукацыі ў краіне на мяжы тысячагоддзяў было выклікана пераўтварэннямі ў сацыяльным, палітычным жыцці беларускага грамадства. Трансфармацыю вучэбна-метадычнага працэсу ажыццяўляў калектыў журфака. Асноўны цяжар гэтай самакрытычнай і мэтанакіраванай працы вынес «штаб» намеснікаў дэкана, новы склад загадчыкаў кафедраў – А. К. Свораб, Л. П. Саянкова, В. Р. Булацкі, Т. М. Дасаева, В. Р. Вашкевіч, П. Л. Дарашчонак, І. Ф. Ухванава.

Журналісцкія будні і навуковы пошук выявілі патрэбу насычэння класічнага ўніверсітэцкага навучання журналістаў дысцыплінамі сацыяльна-палітычнага, сацыяльна-эканамічнага, сацыяльна-псіхалагічнага, прававога, тэхналагічнага профіляў, збалансаваных з філалагічнай і гістарычнай падрыхтоўкай. Бо, па меркаванні вучоных і практыкаў, менавіта колішняя недасканаласць навучання студэнтаў працэсам збору,

апрацоўкі, асэнсавання і інтэрпрэтацыі інфармацыі, эксплуатацыя інтуітыўна-сузіральных метадаў назапашвання фактаў спараджалі рамесніцкую плынь прэсы.

Шэраг новых дысцыплін, уведзеных тады ў вучэбны план, арыентаваны на выхаванне ў журналістаў-пачаткоўцаў трывалых навыкаў аб'ектывацыі фактаў жыцця ў палітычным, эканамічным, псіхалагічным кантэксце рэчаіснасці. Комплекс дысцыплін пабудаваны лагічна і дазваляе выпускнікам ажыццяўляць разнастайныя віды прафесійнай дзейнасці: аўтарскую, арганізатарскую, рэдактарскую, праграмную і вытворча-тэхналагічную.

Нарэшце быў развенчаны міф пра дыскусійны характар базавага набору дысцыплін і базавай спецыялізацыі журналістаў. Заснавальнікі і галоўныя рэдактары фіксавалі дасягнуты «баланс» попыту і прапаноў у выпрацаванай мадэлі журналісцкай адукацыі ў краіне.

Альтэрнатыва рамесніцка-доследнаму шаблону прэсы – у рэчышчы сацыялагізацыі журналістыкі. Выйсце – у рэальным выкарыстанні на практыцы не толькі сігнальных, але і колькасных і якасных паказчыкаў рэчаіснасці.

Дынамізм навуковай сферы факультэта характарызаваўся не толькі аб'ёмам і якасцю навуковых прац, але і тэмпам кваліфікацыйнага сталення. Гэта дазволіла ўпершыню ў гісторыі журфака стварыць «доктарскі» савет па абароне дысертацый, што стымулявала паспяховую абарону чатырох доктарскіх дысертацый, вельмі жаданых пасля 15-гадовага тайм-аўта. Закладзена яшчэ адна трывалая перспектыўная традыцыя – правядзенне міжнародных навукова-практычных канферэнцый. Створаны ўмовы для штогадовага абагульнення міжнароднага і нацыянальнага вопыту журналісцкай тэорыі і практыкі. Усё гэта дазваляе аб'ектыўна асэнсоўваць сацыяльна-культурны статус журналістыкі і перспектывы яе развіцця [5].

Гістарычныя асобы журфака. Замацаванне і развіццё трывалых традыцый журфака трымалася таксама на постацях легендарных асоб выкладчыкаў журфака. На двух прозвішчах спынімся асобна.

Нястомная падзвіжніца. Іменна з гэтымі словамі асацыіруецца постаць прафесара, доктара філалагічных навук, Заслужанага дзеяча навукі Беларусі, знакамітага кінакрытыка і заснавальніка беларускай школы кінадаследчыкаў, выпускніцы журфака першага склікання Е. Л. Бондаравай. Прафесар журналістыкі ўсе гады сваёй

нястомнай і высакароднай працы ва ўніверсітэце з'яўлялася генеральным канструктарам студэнцкага навуковага таварыства, дзейным арганізатарам даследчыцкай школы роднага факультэта. Не проста выконвала функцыю адказнага выканаўцы па кіраванні студэнцкімі гурткамі і навукова-практычнымі канферэнцыямі, а штодзённа была натхняльніцай студэнцкай творчасці.

Прадбачлівасць Еўфрасінні Леанідаўны ў пошуку даследчыцкіх талентаў сярод студэнцкай моладзі ўражвала. Праз дзесяцігоддзі яе характэрная рыса пранікнёнага прагназіста чалавечых лёсаў знайшла пераканаўчае гістарычнае пацвярджэнне. Так, студэнцкі кіраўнік журфакаўскага навуковага таварыства Саша Астроўскі стаў прафесійным рэдактарам першага ў былым Саюзе шматпалоснага штотыднёвіка, а потым – Надзвычайным і Паўнамоцным паслом Беларусі ў шэрагу краін Еўропы, Генеральным консулам у ЗША. Місіянерская настаўніцкая душа Е. Л. Бондаравай падарыла журфаку шэраг прыгажунь-разумніц, якіх яна выпястала ў навуковых гуртках, а затым вырастала ў таленавітых выкладчыкаў і даследчыкаў журналістыкі, – Таццяну Чыгрынаву, Таццяну Падаяк, Людмілу Саянкову, Вольгу Мядзведзеву і інш. Пералічваць імёны-зоркі, што запаліла Е. Л. Бондаравы, можна бясконца. Важкі і незабыўны ўнёсак няўрымслівай Еўфрасінні Леанідаўны ў скарбонку талентаў журфака, беларускай кінакрытыкі, журналістыкі працягваюць узгадваць ёю вучні.

Не забываюцца, а крышталізуюцца і становяцца больш выразнымі, рэльефнымі і красамоўнымі па шчырасці і чалавечнасці яе асобныя ўчынкі. Пасля чарговай студэнцкай канферэнцыі, якую Е. Л. Бондаравы даручыла адкрываць аўтару гэтых радкоў, яна на прэзідыўнай трыбуне ўручыла мне звычайную духмяную сушку-баранак... Маўляў, на «баранкі не атрымаеш», бо здолеў правесці пленарнае пасяджэнне студэнцкай канферэнцыі журфака як след. Даражэй гэтага падарунка-сімвала з рук аўтарытэта для мяне – тагачаснага трэцякурсніка журфака і кіраўніка савета СНТ – нічога не было, бо гэта сімвалізавала прызнанне самой Еўфрасінні Леанідаўны і цанілася вышэй за граматы і значкі.

А літаральна праз год-паўтара прафесар Е. Л. Бондаравы на імпрэзе ў культавым для журфака з яе бласлаўлення Доме кіно запрасіла мяне на кубачак кавы. Тады здалося, што багіня мудрасці і шчырасці адарыла шчаслівым білетам на ўсе экзамены жыцця. Без лішніх слоў яна вынесла вердыкт: ведаю, што сябруеце, таму да-

лейшая даследчыцкая сцяжынка ў цябе побач з Барысам Васільевічам.

Прысуд яе стаў прароцтвам. І наказам. І бласлаўленнем. Такая бескарыслівая дапамога-парада не забываецца. Не выпадкова, што ўдзячныя вучні Еўфрасінні Леанідаўны адкрылі яе імянную аўдыторыю побач і насупраць імянной аўдыторыі Б. В. Стральцова. Два знакамітыя журфакаўскія настаўнікі назаўсёды прапісаны побач.

Святло маральнасці і кампетэнтнасці. Стваральнай асобай і прыцягальным прафесіяналам застаўся навечна ў летапісе факультэта журналістыкі Барыс Васільевіч Стральцоў. Пуцявіны лёсу творцы абудзілі ва ўчарашнім армейцы смак да беларускага слова і журналістыкі. Набываючы завочна адукацыю ў БДУ, Барыс Васільевіч загартваў прафесійныя кампетэнцыі журналіста ў газетным горне раённай і маладзёжнай газет, газеты «Звязда».

Змястоўная, глыбокая кандыдацкая дысертацыя ў манаграфічным аздабленні «Газета і мараль» падштурхнула Б. В. Стральцова да новай прыступкі і місіі ў жыцці – настаўніцтва. З 1967 г. ён паслядоўна становіцца спачатку дацэнтам, загадчыкам кафедры. Настаўнік ад Бога і сейбіт разумнага, добрага, вечнага на чатыры дзесяцігоддзі звязаў сваё жыццё з БДУ. Маральныя каштоўнасці, што абараняў і папулярызаваў Б. В. Стральцоў у журналістыцы, у студэнцкім асяроддзі, не выцвілі ад часу ні ў кандыдацкім даследаванні, ні ў шматлікіх вучэбных дапаможніках і навуковых артыкулах. Рэфрэнам праз яго навуковую, педагогічную і публіцыстычную дзейнасць праходзіць думка, што «журналістыка – гэта лад жыцця».

Даследчык па перакананні, Б. В. Стральцоў рэалізаваў сваю творчую здольнасць у доктарскім даследаванні праблем мадыфікацыі прадмета і функцый журналістыкі ў жанравых формах. Стральцоўская сістэма інфармацыйных, аналітычных і мастацка-публіцыстычных жанраў журналістыкі запатрабавана і сёння ў акадэмічных колах, сярод журналістаў-практыкаў. Даследаванне на дзесяцігоддзі перажыло вучонага. Але засталася памяць пра цудоўнага чалавека, асобу, прафесіянала, творцу, журналіста, настаўніка, даследчыка, вучонага, доктара філалагічных навук, прафесара, Заслужанага дзеяча культуры Рэспублікі Беларусь [6].

Мажлівасці інавацыйных даляглядаў. Працэс удасканалення адукацыйных стандартаў і вучэбных планаў прымушае звярнуцца да «вечнай» праблемы кампетэнтнай і вынікаў навучання

па спецыяльнасці «Журналістыка», а таксама да пытання неабходнасці адкрыцця новых профіляў для шматалічнай і шматфункцыянальнай медыягаліны [7].

Да абмеркавання гэтага надзённага і не вельмі ўпарадкаванага палетка падштурхоўвае імклівае разгалінаванне практычнай журналістыкі і медыяпрасторы. На фоне патрэбы ва ўніверсальнасці навучання студэнтаў па магістральнай спецыяльнасці журфака адмаўленне ад выкарыстання профіляў спецыяльнасці абмяжоўвае творчы і рэсурсна-структурны патэнцыял калектыву, стрыножвае плённасць вучэбнага працэсу.

Прапаную абмеркаваць магчымасць увядзення новых профіляў побач з традыцыйнымі. Так, бачыцца надзённым адкрыццё профілю «Медыяэкспертыза» з кваліфікацыяй «медыяэксперт». Другая магчымая і запатрабаваная спецыялізацыя – «Медыякамунікацыя» з кваліфікацыяй «медыяменеджар». Трэцяя спецыялізацыя – «Тэлевізійная камунікацыя» з кваліфікацыяй «арганізатар тэлевізійнай вытворчасці». Чацвёртая спецыялізацыя – «Медыялогія» з кваліфікацыяй «медыяаналітык сацыяльных камунікацыйных сетак». Гэтыя прапановы патрабуюць крытычнага аналізу і ўсебаковага апаніравання. Яны не могуць быць прыняты адразу, але іх варыятыўнае ўкараненне наблізіць акадэмічныя зрухі і турботы журфакаўскага пераходу на новы стандарт і вучэбны план да клопатаў грамадства, выклікаў жыцця, запатрабаванняў адукацыйнай інтэграцыі ў розных фарматах медыйных аб'яднанняў.

З'яўляючыся істотным складнікам і якаснай канстантай грамадства і дзяржавы, журналістыка як палітычны і сацыяльны інстытут адлюстроўвае агульны стан і траекторыю соцыуму. Актуальныя тэндэнцыі фарміравання прынцыпова новага інфармацыйнага асяроддзя, яго глабалізацыі, трансфармацыі структуры і характару інфармацыйных патокаў, сцірання нацыянальных межаў, актыўнага развіцця інфармацыйных тэхналогій, індывідуалізацыі попыту і прапановы масавай інфармацыі яскрава характарызуюць феномен СМІ ў свеце. Гэтыя працэсы, з'явы фарміруюць і новыя вымярэнні алгарытмаў прафесійнай дзейнасці журналіста, медыяэксперта, медыяаналітыка і медыяарганізатара ў найноўшы перыяд развіцця Беларусі, знітаваны з капіталізацыяй СМІ, стварэннем медыйнага рынку з яго жорсткай канкурэнцыяй, актыўным выкарыстаннем СМІ ў якасці палітычнага рэсурсу і сродку палітычнага ўплыву.

Інавацыйны характар акадэмічных зрухаў вылучае сацыяльна-гуманітарны вектар журналісцкага пазнання і медыйнага адлюстравання рэчаіснасці ў адукацыйных стандартах і даследчых парадыхмах. Змест і структура сённяшняга медыяспажывання заслугоўваюць сістэмнай і комплекснай увагі медыяэкспертаў, медыяаналітыкаў, медыяарганізатараў. Тэхналагічны фактар абумоўлівае змяненні ў выкарыстанні медыя грамадскай супольнасцю для атрымання і засваення кантэнту і ажыццяўлення сацыяльных сувязей і ўзаемадзеянняў. Аднак «тэхналагізм» не дамінуе над працэсам змяненняў у медыяспажыванні. Верагодныя моцныя фактары ўздзеяння на медыяспажыванне ўтрымліваюцца ў журналістыцы як творчай грамадска-палітычнай дзейнасці па зборы, апрацоўцы, інтэрпрэтацыі і распаўсюджванні інфармацыі. Фінансава-арганізацыйныя пераўтварэнні апошняга дзесяцігоддзя сістэмы СМІ Беларусі, звязаныя з буйнымі холдынгамі, таксама паўплывалі на інфармацыйныя запатрабаванні і чытацкі інтарэс. «Нажніцы» паміж аналітыкай і «голай» фактурай на карысць апошняй у журналісцкай практыцы і медыйнай сетцы адштурхнулі традыцыйных прыхільнікаў друкаванага слова і тэлевізійнага малюнка. Пошук журналістамі тэматыкі, крыніц фактаў засяродзіўся на электроннай рэальнасці, засланіўшы спачатку асфальтавымі камандзіроўкамі будні правінцыі, а потым і рэальнае жыццё людзей. Пералічаныя і іншыя фактары трансфармацыі медыяспажывання мадыфікуюць новую канфігурацыю інстытуцыянальнасці журналістыкі ў эканамічным, палітычным і сацыяльным вымярэннях. Новыя медыя чакаюць спецыялістаў па медыяэкспертызе, медыяаналітыцы, медыяпрагнозу.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Булацкий, Г. В. Кузница журналистских кадров Беларуси / Г. В. Булацкий // Весн. БДУ. – 1981. – № 3.
2. Ткачоў, П. І. Учора, сёння, заўтра / П. І. Ткачоў // Маладосць. – 1982. – № 5.
3. Слука А. Г. Творчая лабараторыя / А. Г. Слука // Весн. БДУ. – 1996. – № 2.
4. Воробьев, В. П. Белорусская модель журналистского образования – одна из лучших в Европе / В. П. Воробьев // Аргументы и факты. – 2004. – № 48 (дек.).
5. Вараб'ёў, В. П. Творчы патэнцыял інфармацыйнай прасторы Беларусі / В. П. Вараб'ёў // Звязда. – 2004. – 24 ліст.
6. Стральцоў, Б. В. На пшчасце і на бяду, журналістыка – гэта не толькі прафесія, але і лад жыцця / Б. В. Стральцоў // Рэспубліка. – 1998. – 25 верас.
7. Журфак / рэдкал.: В. П. Вараб'ёў (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск: БДУ, 2004. – С. 290–305.